

Оксана БУРКОВСЬКА,

orcid.org/0000-0003-4311-852X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1

Донецького національного медичного університету

(Краматорськ, Донецька область, Україна) kasanka.i82@gmail.com

НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВІ ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ В ЛІНГВОІСТОРИОГРАФІЧНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена проблемі неозначено-особових речень у системі односкладних конструкцій. У лінгвоісторіографічному аспекті проаналізовано суперечливі погляди вчених-лінгвістів на синтаксичну форму неозначено-особових речень як незалежний тип односкладних речень; виявлено розбіжності поглядів лінгвістів щодо термінологічної класифікації односкладних неозначено-особових речень (кваліфікація їх як означено-особових речень, як перехідний тип між означено-особовими й неозначено-особовими, як перехідних між двоскладними й односкладними). Визначено більш широке тлумачення неозначено-особових речень: поряд із дієслівними неозначено-особовими реченнями виділено неозначено-особові речення іменного типу, що позначають стан невизначеної особи, й окреслено способи представлення головного члена зазначених видів речень, причому історія вивчення односкладних речень спричиняє явний висновок про недостатність урахування тільки однієї будь-якої ознаки як основи для розподілу на певні групи речень. Розкрито погляди мовознавців на функціонально-семантичну специфіку суб'єкта дії неозначено-особових конструкцій; на семантичну сутність неозначено-особових речень, яка полягає у висуванні на перший план самого факту дії, непотрібності позначення конкретного суб'єкта; охарактеризовано лексико-семантичне значення підмета та його роль у диференціації односкладних і двоскладних речень. Непотрібність конкретного позначення особи призводить до того, що семантично невизначеним суб'єктом може бути як одна особа, так і група осіб, нарешті, усі особи, яким може бути притаманна зазначена дія. Функціонально-семантичною специфікою неозначено-особових односкладних речень є показ факту дії без конкретного уточнення її суб'єкта. Виявлено відсутність у дослідників зазначених конструкцій єдиного погляду на причини вилучення суб'єкта.

Ключові слова: *підмет, синтаксичний статус, неозначено-особові речення, односкладні речення, семантика, лінгвоісторіографія.*

Oksana BURKOVSKA,

orcid.org/0000-0003-4311-852X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Linguistics and Humanities

Donetsk National Medical University

(Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine) kasanka.i82@gmail.com

INDEFINITE-PERSONAL ONE-MEMBER SENTENCES IN THE LINGVOHISTORIOGRAPHICAL ASPECT

The article is devoted to the problem of indefinite-personal sentences in the system of one-member constructions. In the linguistic-historiographical aspect, the contradictory views of linguists on the syntactic form of indefinite-personal sentences as an independent type of simple sentences are analyzed; differences of linguists' views on terminological classification of one-member indefinite-personal sentences are revealed (their qualification as definite-personal sentences, as a transitional type between definite-personal and indefinite-personal, as transitional type between two-syllable and one-syllable sentences). A broader interpretation of indefinite-personal sentences is defined: along with verbal indefinite-personal sentences, indefinite-personal sentences of the nominal type are distinguished, denoting the state of the indefinite person and ways to represent the principal part of these types of sentences are outlined, moreover, the history of the study of one-member sentences leads to a clear conclusion that it is insufficient to take into account only one of any features as a basis for division into certain groups of sentences. The views of linguists on the functional-semantic specificity of the subject of action of indefinite-personal constructions are revealed; on the semantic essence of indefinite-personal sentences, which consists in highlighting the very fact of action, the needlessness of the designation of a particular subject; the lexico-semantic meaning of the subject is characterized and its role in the differentiation of one-member and two-member sentences. The needlessness for a specific designation of a person leads to the fact that a semantically indefinite subject can be both one person and a group of persons, and, finally, all persons who may be characterized

by this action. The functional-semantic specificity of indefinite-personal one-member sentences is the demonstration of the fact of action without specific clarification of its subject. The absence of researchers' single view on the reason of the extraction of the subject in such constructions is revealed

Key words: subject, syntactic status, indefinite-personal sentences, one-member sentences, semantics, linguistic historiography.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві під час класифікації односкладних речень виникають об'єктивні труднощі, пов'язані з вибором класифікаційного принципу, причому історія вивчення односкладних речень спричиняє явний висновок про недостатність урахування тільки однієї будь-якої ознаки як основи для розподілу на певні групи речень.

Термін *односкладні речення* вперше введено в науковий ужиток О. О. Шахматовим, який обґрунтував сутність цих синтаксичних одиниць як окремого типу простих речень. Він розмежував неповні й односкладні речення. О. О. Шахматов зазначав, що в односкладних реченнях чітко не виражені ні підмет, ні присудок, вони позбавлені конкретного членування на дві групи членів речення. Тому видається правильним говорити тільки про головний член односкладного речення (Загнітко, 2011: 520). Шахматовське синтаксичне вчення про речення, зокрема вчення про односкладне речення, спричинило значний вплив на розвиток синтаксичної науки.

Подальше вивчення односкладних речень чи їхніх окремих типів продовжили Є. М. Галкіна-Федорук, В. В. Виноградов, К. О. Тимофеев, Б. П. Ардентов, В. В. Бабайцева, В. А. Белошапкина, Н. С. Валгіна, П. О. Лекант та інші. Завдяки цим дослідженням чітко визначено статус односкладних речень та особливості їх різноманітних типів.

Від нечленованих речень (слів-речень: *Так. Ні.*) односкладні відрізняються членімістю й можливістю поширюватися другорядними членами, тобто односкладні речення, як і двоскладні, можуть бути непоширеними й поширеними. Порівняємо: *Читаю. Сплю – Читаю мало, багато сплю.*

Розмежування типів односкладних речень переважно базувалося на частиномовному вираженні головного члена речення, через що диференціювання здійснювалося на дієслівні та номінативні односкладні речення. З-поміж дієслівних розрізнялися означено- (під впливом О. О. Шахматова), неозначено-, узагальнено-особові та безособові односкладні речення, потім ряд розширився шляхом виділення інфінітивних (виділені О. М. Пешковським) односкладних речень. До номінативних додалися ще й генітивні (обґрунту-

вав необхідність їх вирізнення О. О. Шахматов). Наведеній класифікації передувало розмежування безпідметових речень, речень із відносною безпідметовістю (неозначено-особові й узагальнено-особові) і безприсудкових речень (називні) (Синявський, 1931: 203, 214, 234).

Аналіз досліджень. Велику зацікавленість у лінгвістичних колах викликають неозначено-особові речення – це односкладні безпідметові речення, підмет яких виражений дієсловом у формі 3-ї особи множини теперішнього або майбутнього часу, а також у формі минулого часу, причому діяча не названо, хоча й мається на увазі як невизначена особа (Галкіна-Федорук, 1958: 278), наприклад: *Слухали його уважно.* Підкреслення особи діяча чи носія стану у формі дієслова-предиката наближає такі конструкції до двоскладних, а неокресленість діяча щодо його семантичного наповнення спрямовує ці речення до односкладних (Загнітко, 2011: 524). Термін *неозначено-особові речення* за такими структурами закріпився завдяки О. О. Шахматову, хоча його вживав уже О. О. Потебня. Більш того, структури з подібною синтаксичною семантикою лінгвісти виділяють і в інших слов'янських мовах (Сятковский, 1963: 268).

Вивченням неозначено-особових конструкцій займалося багато вчених-лінгвістів, таких як О. М. Пешковський, О. О. Юдін, С. І. Сятковський, Е. М. Алсуф'єва, В. В. Бабайцева, Б. М. Гаспарова, П. О. Лекант, О. Н. Хазова, Н. Л. Іваницька, В. П. Проничев, Г. Є. Засвитовська, П. С. Дудик, К. Ф. Шульжук, Ю. Т. Долін, Е. М. Осіпова, А. П. Загнітко та інші.

Метою статті є розкриття поглядів лінгвістів на неозначено-особові конструкції в контексті їх синтаксичного статусу як односкладних речень.

Ця мета конкретизується в таких завданнях: 1) розкрити погляди мовознавців на функціонально-семантичну специфіку суб'єкта дії неозначено-особових конструкцій; 2) охарактеризувати лексико-семантичне значення підмета та його ролі в диференціації односкладних і двоскладних речень; 3) представити ставлення лінгвістів до термінологічного питання неозначено-особових речень.

Виклад основного матеріалу. О. С. Мельничук зазначає, що за походженням такі конструк-

ції давні; дослідники фіксували їх ще в текстах давньоруської мови. Ще тоді «неповні двоскладні речення з відсутнім підметом при формі 3-ї особи множини дієслова, яке означало дію певної, іноді точно не визначеної групи осіб у якійсь постійній чи звичайній ситуації, почали вживати й у таких спеціальних випадках, коли суб'єкт не може бути названий, тобто стали перетворюватися в певних випадках в односкладні речення з неозначено-особовим значенням» (Мельничук, 1966: 28–29).

Функціонально-семантичною специфікою неозначено-особових односкладних речень є показ факту дії без конкретного уточнення її суб'єкта. Але в дослідників зазначених конструкцій немає єдиного погляду на причини вилучення суб'єкта. О. О. Шахматов наголошував, що суб'єкт у зазначених реченнях не потрібен (Шахматов, 1941: 129), Д. М. Овсяннико-Куликовський указував на відсутність конкретного діяча (Овсяннико-Куликовський, 1912: 146), В. В. Бабайцева та О. Г. Руднев схилялися до думки про невідомість або, навпаки, відомість суб'єкта, що не бажає бути названим (Бабайцева, 1968: 354; Руднев, 1964: 61), О. О. Стародумова намагалася встановити суб'єкт із ситуації мовлення (Стародумова, 2005: 73), а В. Д. Горяний ототожнював його із самим мовцем, «який не вважає за потрібне на цьому наголошувати» (Горяний, 1984: 24).

У носія мови не завжди, однак, виникає потреба вказати на певний суб'єкт. У деяких випадках для мовця важливо зосередити увагу лише на дії (Гофман, 2006: 53). І саме семантична сутність неозначено-особових речень полягає у висуванні на перший план самого факту дії, непотрібності позначення конкретного суб'єкта. Непотрібність конкретного позначення особи призводить до того, що семантично невизначеним суб'єктом може бути як одна особа, так і група осіб, нарешті, усі особи, яким може бути притаманна зазначена дія (Осіпова, 2009: 29). У таких реченнях дійова особа є незрозумілою, як зауважує О. М. Пешковський, «ця неясність є дуже важливою» (Пешковський, 1956: 371).

Продовжуючи характеристику неозначено-особових речень за їх співвідношенням із неповними двоскладними з нереалізованою суб'єктною позицією, О. М. Пешковський указує, що «підмет тут не може бути взятий ні із ситуації мовлення, ні з попереднього, ні з подальшого висловлювання, як це завжди буває в неповних реченнях» (Пешковський, 1956: 329). Додавання випущеного підмета, на його думку, «створило б у гіршому випадку лише стилістичну незручність (тому що ввело б зайве слово), тут воно стерло

б самий синтаксичний вигляд фрази, змінило б її устрій. І це тому, що воно знищило б відтінок неозначеності, у якому тут уся річ. Іншими словами, тут підмет не випадково недосказано, як у неповних особових реченнях, а навмисно усунуто з мовлення, навмисно подано як невідоме, невизначене. Іноді це значення, – наголошує вчений, – просто навіть протидіє звичайному запозиченню підмета з сусідніх речень» (Пешковський, 1956: 330).

О. О. Шахматов акцентує увагу на переносному значенні форм 3-ї особи множини, на здатності цієї форми замінювати 1-у особу однини, унаслідок чого висувається неозначено-особовий зворот замість означено-особового, і наводить приклади типу: *Не хочу я, кажуть тобі!* – *заперечила Настуся (Писемський); Йому про справу кажуть, а він чорт знає, що меле (Сухово-Кобилін)* (Шахматов, 1941: 81).

Із цього приводу В. В. Виноградов зауважує: «Якщо речення з присудком у формі 3-ї особи множини односкладне, тобто підмет відсутній, то дієслівна форма абсолютно не конкретизує суб'єкт: її особове закінчення не містить указівки на семантично певного діяча – мовця або слухача. Саме тому форму 3-ї особи називають «неособовою формою», на відміну від форм перших двох осіб – визначених осіб мовлення» (Виноградов, 1947: 455–456).

На думку О. С. Скоблікової, неозначено-особові речення, на відміну від означено-особових, являють собою абсолютно самостійний структурно-семантичний різновид речень. Односкладність притаманна їм органічно й пов'язана з основною особливістю їх граматичної семантики: саме тому що дія позначається в них безвідносно до конкретного її виконавця, вони дають змогу зосередити всю увагу на характері позначувальної дії, повністю відволікаючись від питання про дійових осіб. У цьому стосунку неозначено-особові речення різко відрізняються навіть від тих двоскладних, які містять лексично неозначені позначення дійових осіб, наприклад: *В залі сміялись – Нескільки человек в залі сміялись – Коекто в залі сміявся – Люди в залі сміялись* (Скоблікова, 1979: 106–107).

Дж. Остін головний компонент неозначено-особового односкладного речення, а саме форму 3-ї особи множини, називає «відчужено-особовою» й зазначає, що на логічному рівні суб'єкт може бути співвіднесений «і з однією особою, і з групою осіб, зрештою, з усіма діячами, яким потенційно властива відповідна дія» (Остін, 1986: 30).

Учені по-різному кваліфікують подібні речення: одні вважають їх двоскладними неповними (Юдин, 1954: 91), інші – перехідними між двоскладними й односкладними (Почтенная, 1954: 8), треті зараховують до односкладних (Ружичка, 1962: 4; Федоров, 1965: 98). При цьому в підручниках під редакцією Є. М. Галкіної-Федорук такі односкладні конструкції кваліфікуються як означено-особові речення; Т. Г. Почтенною – як перехідний тип між означено-особовими й неозначено-особовими; О. А. Юдін і В. В. Бабайцева частину таких конструкцій включають до неозначено-особових речень; С. В. Сятковський, О. К. Федорів повністю зараховують їх до неозначено-особових.

На думку Е. М. Осипової, подібні структури з одним складом присудка у формі 3-ї особи множини й при ситуативно-контекстуальній конкретизації особи-діяча не можна кваліфікувати ні як двоскладні неповні, ні як односкладні означено-особові речення, тому що вони мають яскраво виражену семантико-граматичну специфіку. У таких реченнях невизначеність суто граматична, синтаксична: за нею прихована відома особа, названа конкретно в контексті або наявна з обстановки мовлення (Осипова, 2009: 36).

З приводу речень, у яких головний компонент представлено 3-ю особою множини, А. П. Загнітко писав: «Інколи такі речення кваліфікують як означено-особові на тій підставі, що форму 3-ї особи множини можна замінити формою 1-ї особи: *Пиши, як тобі кажуть* // *Пиши, як тобі кажу*. Синонімічність таких конструкцій не означає їх тотожності: форма неозначено-особових речень зручна для маскуванню дійової особи, а неозначеність (хоча б і не значною мірою) – семантична властивість неозначено-особових речень. Крім того, формальні ознаки (форма третьої особи множини тощо) також свідчать на користь визначення таких речень неозначено-особовими. У цих реченнях окреслюється дія, створювана конкретно особою, яка не називається з метою її неозначеності, наприклад: *Мені наказували, забороняли, ставили проблеми, але ніхто не запропонував навіть присісти* (Гр. Гютюнник) (Загнітко, 2011: 531–532).

Іноді неозначено-особові речення трактуються ширше. Так, поряд із дієслівними неозначено-особовими реченнями виділяються неозначено-особові речення іменного типу, що позначають стан невизначеної особи (П. О. Лекант, І. Н. Пудовченко, автори Граматики-80). Головний член іменних неозначено-особових речень представлений короткими прикметниками або пасивними дієприкметниками у формі множини, що позначають почуття (*рады, безразличны*), душевні якості (*добрые, спокойныя*), взаємини (*дружныя, грубыя*) людини, наприклад: *Летом мы путешествовали по Средней Азии. Там с нами были приветливы; На меня здесь сердиты* (Ю. Герман) (Лекант, 1986: 24).

Проаналізовані праці багатьох видатних лінгвістів дають змогу зробити **висновки**, що неозначено-особові речення варто зараховувати до окремого структурно-семантичного типу односкладних речень на таких підставах:

1) незважаючи на те що підкреслення особи діяча чи носія стану у формі дієслова-предиката наближає такі конструкції до двоскладних, неокресленість діяча щодо його семантичного наповнення спрямовує ці речення до односкладних;

2) односкладність притаманна неозначено-особовим реченням органічно й пов'язана з основною особливістю їх граматичної семантики: саме тому що дія позначається в них безвідносно до конкретного її виконавця, вони дають змогу зосередити всю увагу на характері позначувальної дії, повністю відволікаючись від питання про дійових осіб;

3) усупереч розбіжностям поглядів лінгвістів щодо термінологічної класифікації односкладних неозначено-особових речень (кваліфікація їх як означено-особових речень, як перехідний тип між означено-особовими й неозначено-особовими, як перехідні між двоскладними та односкладними), більшість лінгвістів такі конструкції включають до неозначено-особових речень.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в більш поглибленому дослідженні структур, які є загальноживаними в мові, але викликають неоднозначне ставлення в наукових колах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабайцева В. В. Односоставные предложения в современном русском языке. Москва : Просвещение, 1968. 160 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык. Москва-Ленинград, 1947. 718 с.
3. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык. Синтаксис. Москва, 1958. 568 с.
4. Горяний В. Д. Синтаксис односкладних речень. Київ : Рад. шк, 1984. 128 с.
5. Гофман О. В. Односоставные предложения в русском, английском и немецком языках в сопоставительном аспекте : дисс. ... канд. филол. наук. Уфа, 2006. 171 с.

6. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ» «БАО», 2011. 992 с.
7. Лекант П. А. Синтаксис простого предложения в современном русском языке. 2-е изд. Москва, 1986. 158 с.
8. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ : Наук. думка, 1966. 324 с.
9. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Синтаксис русского языка. Санкт-Петербург : Изд-во И. Л. Овсяннико-Куликовской, 1912. 322 с.
10. Осипова Э. Н. Русский синтаксис: односоставность предложения : монография / Поморский гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Архангельск : Поморский университет, 2009. 150 с.
11. Остин Дж. «Слово как идея.» *Новое в зарубежной лингвистике: теория языковых актов*. Вып. XVII. Москва : Наука, 1986. С. 27–35.
12. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. 7-е изд. Москва : Учпедгиз, 1956. 511 с.
13. Почтенная Т. Г. Определенно-личные и неопределенно-личные в современном русском языке : автореферат дисс. ... канд филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» / МГУ. Москва, 1954. 18 с.
14. Руднев А. Г. Синтаксис современного русского языка. Москва, 1964. 320 с.
15. Ружичка Р. Предложение и глагол. *Otažky slovanske syntaxe*. Praha, 1962. S. 140–156.
16. Синявський О. Норми української літературної мови. Харків : Рад. шк., 1931. 306 с.
17. Скобликова Е. С. Современный русский язык: Синтаксис простого предложения. Москва : Просвещение, 1979. 236 с.
18. Стародумова О. А. Синтаксис современного русского языка. Владивосток : Изд-во Дальневосточного ун-та, 2005. 142 с.
19. Сятковский С. И. Неопределенно-личные предложения в современных славянских языках. *Славянская филология*. Вып. 5. МГУ, 1963. С. 267–297.
20. Федоров А. К. Беседы по синтаксису русского языка. Простое предложение. Москва, 1965. 191 с.
21. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Ленинград : Учпедгиз, 1941. 624 с.
22. Юдин А. А. Неопределенно-личные и обобщенно-личные предложения в современном русском языке. *Ученые записки МГПИ им. В. И. Ленина*. Вып. 4. Москва, 1954. Т. 75. С. 8–34.

REFERENCES

1. Babajceva V. V. Odnosostavnye predlozheniya v sovremennom russkom yazyke [One-member sentences in the modern Russian language]. M.: Prosveshchenie, 1968. 160 p. [in Russian].
2. Vinogradov V. V. Russkij yazyk [The Russian language]. M.–L., 1947. 718 p. [in Russian].
3. Galkina-Fedoruk E. M. Sovremennij russkij yazyk. Sintaksis [The modern Russian language. Syntax]. M., 1958. 568 p. [in Russian].
4. Goryanij V. D. Sintaksis odnoskladnih rechen' [Syntax of one-member sentences]. K. : Rad. shk, 1984. 128 p. [in Ukrainian].
5. Gofman O. V. Odnosostavnye predlozheniya v russkom, anglijskom i nemeckom yazykah v sopostavitel'nom aspekte: diss. na soiskanie uchenoj stepeni kand. filol. nauk [One-member sentences in Russian, English and German in the comparative aspect: thesis for the degree of doctor of philology] Ufa, 2006. 171 p. [in Russian].
6. Zagnitko A. P. Teoretichna gramatika suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Morfologiya. Sintaksis [Theoretical grammar of the modern Ukrainian language. Morphology. Syntax]. Donetsk: TOV «VKF» «BAO», 2011. 992 p. [in Ukrainian].
7. Lekant P. A. Sintaksis prostogo predlozheniya v sovremennom russkom yazyke [Syntax in the modern Russian language]. Izd. 2. M., 1986. 158 p. [in Russian].
8. Mel'nychuk O. S. Rozvitok struktury slov'yans'kogo rechennya [Development of the structure of the Slavic sentence]. K.: Nauk. dumka, 1966. 324 p. [in Ukrainian].
9. Ovsyaniko-Kulikovskij D. N. Sintaksis russkogo yazyka [Syntax of the Russian language.]. SPb.: Izd-vo I. L. Ovsyaniko-Kulikovskoj, 1912. 322 p. [in Russian].
10. Osipova E. N. Russkij sintaksis: odnosostavnost' predlozheniya: monografiya [Russian syntax: one-member sentences: monograph]. Pomorskij gos. un-t im. M. V. Lomonosova. Arhangel'sk : Pomorskij universitet, 2009. 150 p. [in Russian].
11. Ostin Dzh. «Slovo yak ideya.» [«The word as the idea.»] *New in foreign Linguistics: theory of the language acts*. Iss. XVII. M. : Nauka, 1986. pp. 27–35.
12. Peshkovskij A. M. Russkij sintaksis v nauchnom osveshchenii [Russian syntax in scientific coverage]. 7-е изд. M. : Uchpedgiz, 1956. 511 p. [in Russian].
13. Pochtennaya T. G. Opredelenno-lichnye i neopredelenno-lichnye v sovremennom russkom yazyke: avtoreferat dissert. ... kandidata filol. nauk: spec. 10.02.01 «Russkij yazyk» [Definite-personal and indefinite-personal sentences in the modern Russian language: abstract of the thesis for the degree of doctor of philology: speciality 10.02.01 «The Russian language»]. MGU, 1954. 18 p. [in Russian].
14. Rudnev A. G. Sintaksis sovremennogo russkogo yazyka [Syntax of the modern Russian language]. M., 1964. 320 p. [in Russian].
15. Ruzhichka R. «Predlozhenie i glagol [Sentence and Verb].» *Otažky slovanske syntaxe*. Praha, 1962. pp. 140–156. [in German].
16. Sinyavskij O. Normi ukrayins'koyi literaturnoyi movy [Norms of the Ukrainian literary language]. Harkiv : Rad. shk., 1931. 306 p. [in Ukrainian].

17. Skoblikova E. S. *Sovremennyj russkij yazyk: Sintaksis prostogo predlozheniya* [The modern Russian language: Syntax of simple sentence]. M. : Prosveshchenie, 1979. 236 p. [in Russian].
18. Starodumova O. A. *Sintaksis sovremennogo russkogo yazyka* [Syntax of the modern Russian language]. Vladivostok : Izd-vo Dal'nevostochnogo un-ta, 2005. 142 p. [in Russian].
19. Syatkovskij S. I. *Neopredelenno-lichnye predlozheniya v sovremennyh slavyanskih yazykah* [Indefinite-personal sentences in the modern Slavik languages]. *Slavyanskaya filologiya*. Vyp. 5. MGU, 1963. pp. 267–297 [in Russian].
20. Fedorov A. K. *Besedy po sintaksisu russkogo yazyka. Prostoie predlozhenie* [Conversations about Syntax of the Russian language. Simple sentence]. M., 1965. 191 p. [in Russian].
21. Shahmatov A. A. *Sintaksis russkogo yazyka* [Syntax of the Russian language]. L : Uchpedgiz, 1941. 624 p. [in Russian].
22. Yudin A. A. «*Neopredelenno-lichnye i obobshchenno-lichnye predlozheniya v sovremennom russkom yazyke*» [Indefinite-personal and generalized personal sentences in the modern Russian language].» *Uch. zapiski MGPI im. V. I. Lenina*. T. 75. Vyp. 4. M., 1954. pp. 8–34 [in Russian].